

1874-1952 ISRAEL אִסְרָאֵיל

1874-1952 ISRAEL אִסְרָאֵיל

שמור הולך לפניך
מאת: אפרים קישון // בימוי: דפנה זילברג

שמו הולך לפניו

מאת: אפרים קישון

מיקי קים

בימוי: דפנה זילברג
נוסח הצגה: ארז דריגס
עיצוב תפאורה: ניב מנור
מוזיקה: דניאל סלומון
עיצוב תאורה: מתן פרמינגר
עיצוב תלבושות: ארנה ברנט שמעוני
תנועה: אנדראה מרטיני
עוזרת בימאית: נועה בן יונה

משתתפים:

צבי פרוצ'קין, עולה חדש
ציונה, מחלקת תה
יעקב פרוצ'קין, דודו של צבי
פרידה, אשתו
איתמר לבנון, דייר משנה של הזוג פרוצ'קין
ד"ר יצחק תורן, סגן מנהל מחלקת הצינורות
דב, פקיד המחלקה
שושנה, מזכירת המחלקה

מנהלות הצגה: יונה בן יונה ולין וולרוז

הצגה ראשונה: 15.03.2024, אולם מסקין
משך ההצגה: שעה וחצי (ללא הפסקה)

עריכת תכניה: רמי סמו
צילום סטילס: יוסי צבקר
צילום ועיבוד תמונת כריכה: משה נחומוביץ
עיצוב תמונת כריכה ותכניה: דפנה זילברשטיין

נורמן עיסא

נורמן עיסא
מיקי קים
שמוליק כהן
ענת מגן-שבו
בן יוסיפוביץ'
אורי הוכמן
ניל משען
הגר טישמן

שמוליק כהן, בן יוסיפוביץ', ענת מגן-שבו

המחזה

צבי, עולה חדש, מגיע לארץ לפגוש את קרובי משפחתו שממהרים לארגן לו מכתב המלצה וראיון עבודה. עקב טעות במכתב, צבי ממונה לאלתר למנהל מחלקת צינורות במשרד הממשלתי. להפתעת כולם, הוא עושה חיל, מייעל את העבודה ונלחם בשחיתות. האם הפקידים והבירוקרטיה יסתגלו למהפך? האם צבי יצליח לשנות סדרי עולם בשירות הציבורי? האם כל זה נשמע לכם מוכר מאיפשהו? ציונה, מחלקת התה הפשוטה והנצחית, מי ששירתה כל ראש ממשלה מאז קום המדינה, מגוללת בפנינו את סיפורו המצחיק של אותו צבי, מתחילתו המבטיחה ועד סופו המריד...

ענת מנג-שבו, נורמן עיסא, שמוליק כהן

שמוליק כהן, נורמן עיסא

אורי הוכמן, גבר טישמן

אפרים קישון. צילום: יעל רוזן. באדיבות עיזבון אפרים קישון

"המחזה הזה נותן לקהל שני דברים אשר מכריעים לגבי ההווה התיאטרלית: שעשוע והזדהות. זהו מחזה מצחיק שאומר משהו מאוד רציני והצירוף הזה עשוי לספק את כל שכבות האוכלוסייה. אילו היה זה מחזה מצחיק בלבד, שאינו אומר ולא כלום, לא היה 'הקהל הרציני' הולך לראותו."

מתוך דברים שאמר קישון לקראת העלאת ההפקה השנייה למחזה, בתיאטרון "זווית" (1966)

צטעלע לאנשי שלומנו - על שיטת הפתקים

את שיטת הפתקים שהייתה נהוגה במפלגת מפא"י מייחסים לפנחס ספיר (1906 - 1975) שניהן כשר האוצר השלישי של מדינת ישראל. ספיר רב הפעלים והזכויות, הנחשב ל"אבי הכלכלה הישראלית" משום שהניח את התשתית הכלכלית של מדינת ישראל, החל את דרכו בכנסת כשר המסחר והתעשייה. בתקופת כהונתו צמחו מפעלים ברחבי הארץ, גם באזורים שלא הייתה בהם הצדקה כלכלית. אחת ממשימותיו החשובות והדחופות הייתה לייצר מקומות עבודה בהקדם האפשרי ואת זאת ראה כחובה חברתית. שיטת עבודתו של ספיר הייתה ישירה, ודלתו הייתה פתוחה לכל מי שהיה זקוק לשטוח בפניו את בעיותיו וצרותיו. על רקע שיטת העבודה הישירה, פיתח ספיר את "שיטת הפתקים", אשר הולידה אגדות וגם לא מעט ביקורת. בשעת הצורך היה תולש דף מפנקסו השחור ובו היה כותב לדוגמה: "נא לעזור לאיש שאני שולח אליך...". מקבל הפתק היה מבין שספיר רוצה ביקרו של האיש ושיש לדאוג לו לעבודה. לפתקים של ספיר היה כוח מאני לפתוח דלתות, למצוא משרות, להשיג הלוואות, להקים מפעלים ולקבוע גורלות. חתימתו על פתק כזה הייתה שווה למסמך ממלכתי רשמי.

מתוך כתבות שפורסמו עם מותו של פנחס ספיר

פנחס ספיר. צילום משה פרידמן,
לע"מ (1960)

אורי הוכמן, ניל משען

אמור לי מי אתה ואומר לך את שם משפחתך...

כבר בשנות השמונים של המאה התשע עשרה הונהג בארץ ישראל עברות שמות משפחה. כחלק מיצירת תרבות חדשה, החלו בני העלייה הראשונה והשנייה להחליף את שם משפחתם. מי שהשפיע על רבים מבני היישוב לשנות את שמם היה מחייה השפה העברית, אליעזר בן יהודה ששם משפחתו המקורי היה פרלמן. ארבע שנים לפני קום המדינה, הכריזו ההנהלה הציונית והוועד הלאומי על שנת תש"ד (1943 - 1944) כ"שנת התאזרחות והשם העברי". במסגרתה, פרסמה "הסוכנות היהודית" חוברת ובה כללים ליצירת שמות עבריים חדשים. בעיצומה של מלחמת העצמאות (1948) הוקמה בצה"ל "ועדת שמות עבריים", כדי לסייע לחיילים ולמפקדים לשנות את שמם, בין היתר באמצעות החוברת "בחר לך שם עברי". הנטייה להמשיך ולעברת שמות משפחה בעל צליל ומאפיון גלוי התבססה והפכה לחובה לאומית עם ההנחיה שהוציא דוד בן גוריון (לשעבר גרין) לחיילי צה"ל: "רצוי שכל מפקד (ממ"כ ועד ראש מטה) יאמצו שמות משפחה עבריים". בקרב עולי שנות החמישים רווח המנהג לעברת את שמם, פעמים רבות ניתן לעולים שם עברי על ידי הגורמים שטיפלו בקליטתם. כך גם פּרָנָץ קישהונט שזכה לשם חדש עם עלייתו ארצה - אפרים קישון!

מבוסס על הספר "בין זרע לקציר" מאת משה קולוורי

איך אתם שותים את התה שלכם? על מחלקי התה המיתולוגיים

מחלקי התה, דמויות נצחיות שהיו "מוסד" חיוני לכשעצמו בכל משרד ממשלתי והסתדרותי, שימשו בסיס לעשרות בדיחות עממיות. הם ראו את "העולם" מנקודתם ראותם - משרדים גדושי אנשים שחלקם בורים, חלקם מנופחים, מלאי חשיבות עצמית, אחדים מהם מושחתים ואחרים נטולי יוזמה ולא יוצלחים. היו מי שסברו כי מחלקי התה היו בעצם כיסוי לתפקיד של מרגלים - מטעם המנהל, מטעם המפלגה, מטעם המוסד - בקיצור, מחלקים מטעם. למי עוד הייתה גישה כה חופשית אל המסמכים שעל שולחנו של כל עובד? מי כמוהם היה חשוף לרכילות המחלקתית? מי מלבדם ידע מי מנהל רומן עם מי? מחלקי התה, אם היו בעלי תושייה, יכלו לטפל כמעט בכל בעיה שהתעוררה, באופן מידי ויעיל. ואם ראו צורך להזהיר מישהו, היו להם דרכים משלהם... לעיתים עד כדי התזת תה רותח "שלא במתכוון" על מסמכיו של בעל הדבר, או אפילו עליו עצמו. מחלקי התה ידעו "נפש בהמתם". כמה כפיות סוכר לכל פקיד, אם הוא רוצה שקית חדשה או מסתפק בטבילה קלה של השקית המשומשת, אם הוא אוהב לימון או חלב... אם קם על צד שמאל באותו יום, ואם הטחורים שוב מציקים לו חס ושלום... ולכל אלה הייתה להם מילה טובה, מנחמת, או תרופת סבתא, שהוכיחה את עצמה.

רביקה משולח. נכתב לתכנית "שמו הולך לפניו" בתיאטרון "הקאמרי" (2008)

מיקי קם, נורמן עיסא

ניל משען, אורי הוכמן, הגר טישמן

אפרים קישון (1924 - 2005)

סופר, הומוריסטן, עיתונאי, מחזאי, מפיח ובמאי, מראשי הסאטיריקנים בעולם. אפרים קישון נולד בבודפשט, הונגריה, בשם פֶרְנַץ הופמן. למד באוניברסיטה לתולדות האמנות וסיים את האקדמיה הגבוהה לפיסול מתכת. בתום מלחמת העולם השנייה, לאחר שנמלט ממחנות ריכוז הונגריים, גרמניים ורוסיים, עלה לארץ בשנת 1949. למד עברית באולפן "עציון", ירושלים והגיע לרמת שליטה גבוהה בשפתו החדשה. בתום לימודיו באולפן החל קישון בכתיבת סאטירות והציען לכל מערכות העיתונים בארץ. פניו נדחו פעמים רבות, עד שזכה והעיתון "דבר" הדפיס, לראשונה בארץ, סאטירה מפרי עטו בשם "תעלת בלאומילך". בשנה זו, 1951, ראה אור גם ספרו הראשון, "העולה היוווד לחיינו" שבו נתן ביטוי הומוריסטי לעולמו של העולה החדש. בשנת 1953, שנתיים בלבד לאחר שסיים קישון את האולפן, העלה תיאטרון "הבימה" את המחזה הראשון שלו, "שמו הולך לפניו", שהיה להצלחה גדולה. באותה תקופה החל קישון לכתוב פיליטון יומי בעיתון "מעריב", וברבות הימים הפך לבעל הטור הפופולארי "חד גדיא" שהופיע ב"מעריב" באופן קבוע במשך כ-30 שנה. לאחר שביסס את עצמו כבעל טור, כמחזאי וכבמאי תיאטרון, פנה קישון בשנות השישים אל הקולנוע. את "סאלח שבת", סרטו הראשון, כתב וביים בלי כל ניסיון קולנועי. לאחר מכן כתב, ביים והפיק חמישה סרטים בארץ. ההוקרה הבינלאומית לסרטיו מתבטאת בשלושה פרסי "גלובוס הזהב" שהעניקו לו מבקרי הקולנוע בהוליווד ובבחירתו למועמד פעמיים לקבלת פרס ה"אוסקר". החל משנות השבעים עלה בעולם המוניטין של קישון כסופר וכמחזאי. ספריו הפכו לרבי מכר בארצות מרכז אירופה, ומחזותיו הוצגו ומוצגים ברציפות עד עצם היום הזה. מאמצע שנות השמונים תופסים מחזותיו של אפרים קישון מקום קבוע ברפרטואר של במות בינלאומיות, ויצירותיו הספרותיות זוכות בשפע של פרסים בינלאומיים. קישון כתב למעלה מחמישים ספרים בשפה העברית אשר תורגמו ל- 37 שפות, ובהם: "אלף נדיא ונדיא" (1954), "באחד האמשים" (1962), "סליחה שניחננו" (1967), "גומזים גומזים" (1969), "חור במסך" (1973), "פרטאצ'ה אהובתי" (1974), "ספר משפחתי" (1980), הנחשב לספר העברי הנפוץ והמתורגם בעולם. ספריו של קישון זכו לתפוצה של מעל 40 מיליון ספרים בעולם והוא נחשב לסופר העברי הנקרא ביותר בעולם. אפרים קישון זכה בעשרות פרסים ואותות הוקרה בארץ ובעולם על עבודותיו, ובהם פרס נורדאו, פרס סוקולוב, פרס כינור דוד, פרס ז'בוטינסקי, דוקטור לשם כבוד מאוניברסיטת תל אביב, ומאוניברסיטת בן גוריון, פרס האוסקר הישראלי להישגים קולנועיים, מועמדות לאוסקר ופרסי גלובוס הזהב. ב-2002 זכה בפרס ישראל על מפעל חייו – תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה. בשנת 2005 הלך לעולמו ונקבר בבית העלמין טרומפלדור בתל אביב.

שער תכניית ההפקה הראשונה שלמה יורני, 1953

אפרים קישון. צילום: יעל רוזן באדיבות עיזבון אפרים קישון

הוצאת ספרים נעברסקי; תברה בע"מ
כריכת המחזה המודפס
1953, טברסקי, נ. הוצאת נ.

שיחה עם קישון

העבודה על "שמו הולך לפניו" סיפקה לי הזדמנות נדירה לנהל דיאלוג עם יוצר שאני מעריך, שלא לומר מעריץ, אפרים קישון. מלאכת העיבוד היא תמיד דיאלוג, בינך לבין החומר הקיים, בינך ובין היוצר שלו. במקרה של קישון - זו שיחה שחלמתי לנהל הרבה שנים, ולשמחתי היא הייתה כל מה שקיוויתי שתהיה: מלאה בהומור, חכמה, שנינות, ביקורת חריפה ובעיקר המון לב. השאלה שעמדה לאורך הדרך לנגד עינינו של דפנה, הבימאית, ושלי, לא נגעה לרלוונטיות של המחזה. היה ברור לכולם מיד בקריאה ראשונית שיש כאן סאטירה נוקבת שלא איבדה מילימטר מהקשר שלה לחיים הציבוריים של ישראל של היום. האתגר דווקא היה איך לרענן את הטקסט המיתולוגי ובו זמנית לשמור על אופיו המקורי. "לרענן" זו מילה שנהוג להשתמש בה הרבה בחוגי התיאטרון בהקשרים האלו, אבל מה זה בכלל אומר- לרענן? זו למעשה הייתה השאלה הראשונה ששאלתי, כי בפועל אין כאן לא מלאכת תרגום משפה אחרת, וגם לא ממש מלאכת עיבוד מצורה אחת לאחרת (כמו נניח מקולנוע לתיאטרון). נכון שהשפה הקישונית התרחקה מעט מהעברית המדוברת של היום, ובכל זאת - הרי לכתוב הוא ידע. ועוד איך ידע. אז איך בדיוק אני אמור לעזור? התשובות שמצאנו לאורך תהליך העבודה היו שונות ומגוונות. בתחילה התמקדנו בעיקר בעריכה, בהתאמה של מצולמים או משקלי משפטים לקומדיה של היום, מאחר והאוזן שלנו כצופים מורגלת לאורכים מסוימים של משפטים ופאנצ'ים. בהמשך, התקדמנו לטקסטים של דמות המספרת - ציונה, מחלקת התה, והחלטנו לעדכן את הפניות שלה לקהל כך שיהוו גשר לחומרים האקטואליים של היום. זה היה כיוף גדול, ואפשר ליתר סיפור המחזה להתמסר לנאיביות הקישונית ולהעמיק בתקופה בה ממוקם הסיפור - ישראל של שנות החמישים. בסופו של דבר מצאנו, אני מקווה, את המינון הנכון של ישן וחדש, את אותו "ריענון" חמקמק שיגיש לקהל מוצר חדש, אבל כזה שאי אפשר לטעות במי כתב אותו, מאחר וזוהרות בו כל אותן פנינים שאנחנו מצפים למצוא במחזה של אפרים קישון.

ארז דרינס, מרץ 2024

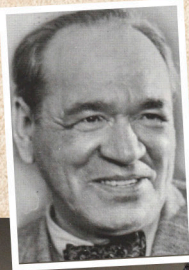
שמוליק כהן, בן יוסיפוביץ', ענת מנגן-שבו, נורמן עיסא

שמו הולך לפניו

ד"ר רפי קישון

המחזה "שמו הולך לפניו" נחשב לאחד השיאים העולמיים של אפרים קישון, עולה חדש מהונגריה שהגיע למדינת ישראל במאי 1949 בלי לדעת מילה אחת בעברית, ואחרי ארבע שנים בלבד עולה הצגה שכתב על בימת תיאטרון "הבימה" אשר זוכה להצלחה מסחררת. ההצלחה הזאת ממחישה את היכולות המופלאות של אפרים קישון: 1. ללמוד את השפה העברית במהירות שיא 2. לאבחן את החברה הישראלית הצעירה על כל חולשותיה 3. להעביר ביקורת נוקבת על המסד והמערכת הבירוקרטית. כדי להגיע לרמה הזאת הוא נאלץ לעבור את בתי הספר הקשוחים ביותר בעולם: הנאציזם, הקומוניזם, עליה לישראל, מעברה, קיבוץ והעיר הגדולה. גם דרכו של המחזה הזה עצמו, ב-1953, לבימת תיאטרון "הבימה" לא הייתה קלה. הקרניטי התיאטרון חשבו שזו הצגה שלא מתאימה לרמתו הגבוהה של התיאטרון. כך סיפר לי השחקן שלמה בר-שביט שהיה בקאסט הראשון של ההצגה: ההצגה הראשונה נפתחה בסצנה שלא תאומן - השחקן הראשי יהושע ברטנוב הופיע, עוד לפני תחילת ההצגה, לפני המסך הסגור ואמר לקהל: "אני נאלץ להתנצל בפני הקהל מראש, שכן ההצגה הזאת אינה עומדת בסטנדרט הגבוה של 'הבימה', אנו נעלה אותה רק כמה פעמים, כמחווה ועידוד לעולה החדש אפרים קישון, אשר התאמץ לכתוב מחזה בעברית. איתכם הסליחה". ואז, אמר לי בר-שביט בעיניים נוצצות, ההצגה מתחילה והיא נקטעת כ-24 פעמים בקולות צחוק חזקים ובמחיאיות כפיים נמרצות של הקהל. תגובה והצלחה כזאת לא ראינו כבר שנים. אני מניח שבהצגת המאה - ברטנוב כבר לא התנצל...

יהושע ברטנוב (1879 - 1971)

שמוליק כהן, ענת מנן-שבו, נורמן עיסא, הגר טישמן

הפקות קודמות

"חשבתי לעצמי, מה כבר מסוגל המחזה להגיד לנו יום, אחרי שקרו פרשיות שחיתות הרבה יותר גדולות. הסתבר לי שהמקרה הקטן של צבי מסמל את הפרשיות הגדולות, המכאיבות... כאן השורש."

השחקן שמוליק סגל, לקראת העלאת ההפקה השנייה בהשתתפותו (1977)

שמו הולך לפניו - הפקה הראשונה.
תיאטרון "הבימה", 1953. עומדים: שמואל רודנסקי,
שלמה בר-שביט. יושב: שמוליק סגל

1953

התיאטרון הלאומי "הבימה"

בימוי: ישראל בקר

בתפקיד צבי: שלמה בר-שביט

1966

תיאטרון "זווית"

בימוי: שמואל עצמון

בתפקיד צבי: אלי כהן

1977

התיאטרון הלאומי "הבימה"

בימוי: אברהם דוד

בתפקיד צבי: נסים עזיקרי

2003

תיאטרון "ידידשפיל"

בימוי: שמואל עצמון

בתפקיד צבי: אנדרי קשקר

2008

תיאטרון "הקאמרי" בשיתוף תיאטרון חיפה

בימוי: משה נאור

בתפקיד צבי: שלמה בר-אבא

בתכניית ההצגה נעשה שימוש בשער המחזה "שמו הולך לפניו" אנו מכבדים את זכויותיהם של בעלי זכויות היוצרים והשקענו מאמצים באיתורם לצורך שימוש בהם. כל עוד לא אותרו בעלי הזכויות, השימוש נעשה על פי סעיף 27 לחוק זכויות יוצרים תשס"ח..-2007 בעלי הזכויות הנוספים מזמנים לפנות באמצעות דואר אלקטרוני לכתובת: archive@habima.org.il, בבקשה למתן קרדיט או לחדול מעשיית השימוש ביצירה. תודה